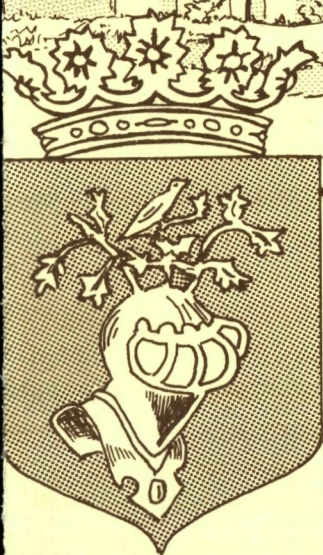
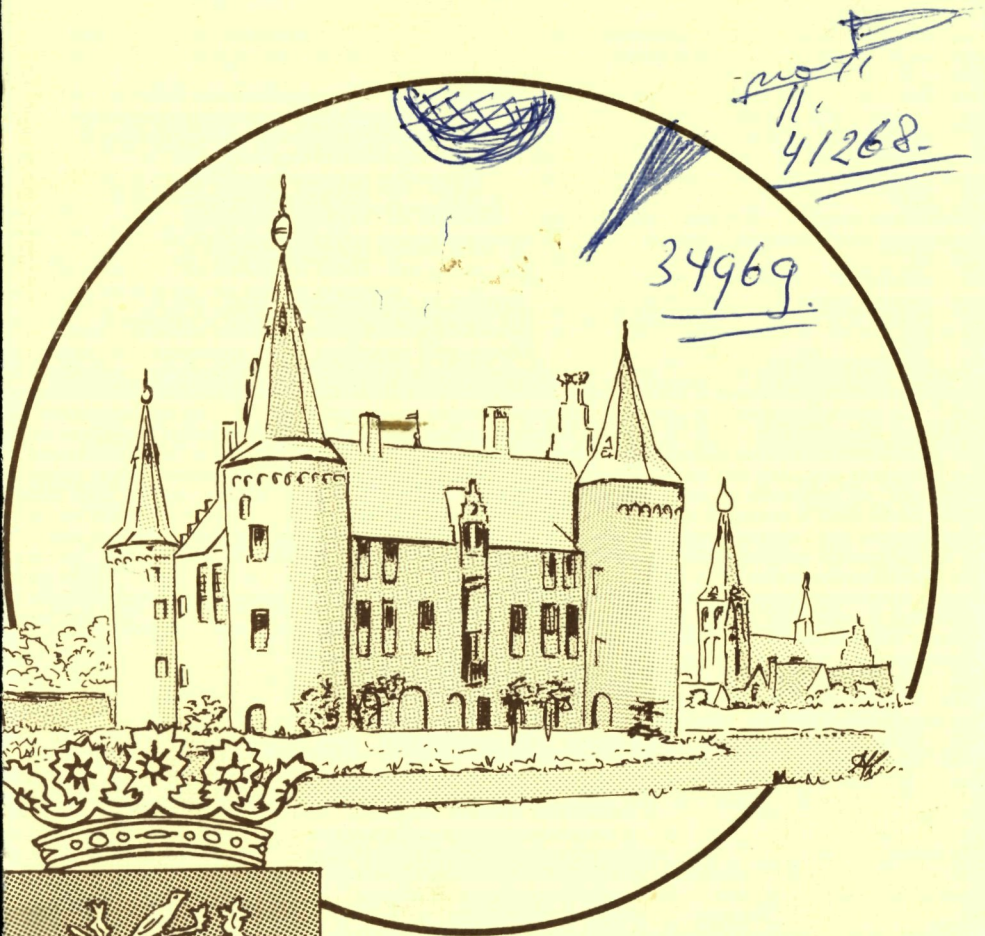

Vrijheid 80/1

Heemkroniek

Heemkundekring
"Peelland"

uitgave van Heemkundekring

"HELMOND"

opgericht 24 Mei 1948

inhoud

Maart 1980 - nr. I

VOORWOORD

II

Honderd Jaar Broeders in Helmond
door R. Jacobs

BROEDERS VAN MAASTRICHT

HONDERD JAAR IN HELMOND

I

door Br. P. v.d. Ven
J. de Waal

VERSLAG JAARVERGADERING

25

24 januari 1980

door Mevr. H. Söhngen -
Van Gotum

INHOUD HELMONDS HEEMKRONIEK 1979

bijlage

PERSONALIA

**EIGENDÖM
HEEMKUNDEKRING
HELMOND-PEELLAND**

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

SECRETARIAAT EN ABONNEMENTEN

Mevr. H. Söhngen - Van Gotum,
Dr. Ariënslaan 19,
5707 CX HELMOND.
tel: 23946

REDACTIE

H.A. van Krieken,
Bakelsedijk 59,
5701 HB HELMOND

KRINGLIDMAATSCHAP INCLUSIEF

ABONNEMENT: f 25,- per jaar

ABONNEMENT ZONDER KRINGLID-

MAATSCHAP: f 10,- per jaar

PENNINGMEESTER

p/a Keizerlaan 12,
5708 EE HELMOND
Giro: 2641099
Bank: AMRO-bank Helmond,
rek.nr. 48.80.23.300

VOORWOORD

Honderd Jaar Broeders in Helmond

In het vorige nummer hebt U iets kunnen lezen over een nieuwe opzet van ons tijdschrift. U zult denken: hier is het dan. Ik zal U wat dat betreft gedeeltelijk moeten teleurstellen. Deze aflevering namelijk, die ik mag inleiden, is een heel speciale geworden. Inhoud en uitvoering zijn van bijzondere kwaliteit.

Bij de gelegenheid van het 100-jarig jubileum van de Broeders van Maastricht in Helmond is een gedenkschrift geschreven door broeder P. v.d. Ven en de heer J. de Waal (beiden lid van onze Kring!).

De auteurs én de broeders van de Ruusbroecklaan hebben ons toestemming gegeven de tekst en illustraties over te nemen in ons blad. Wij zijn hen daarvoor erg dankbaar.

De auteurs hebben zich beperkt tot fragmenten uit de geschiedenis. Bij het lezen ervan word je nieuwsgierig naar méér. Je wil graag alles weten over de broeders: over het leven in de gemeenschap, over de personen van de broeders, over het gebruik van de studiezaal, over het geestelijk leven. We zijn nieuwsgierig naar de verhouding broeders, seculiere geestelijken, paters en burgerlijke overheid, naar het functioneren van de broeders buiten de school.

Vele aspecten zijn aangestipt. En dát maakt nu, dat we nog meer willen weten. Men laat ons in spanning zitten ... en dat is goed.

Toekomstperspectief wordt ons niet gegeven. De toekomst zal uitwijzen of de schrijvers daarin gelijk hebben gehad of niet. In ieder geval is duidelijk aangetoond, dat de broeders zich volledig hebben ingezet voor generaties jonge mensen in Helmond. Resultaten ervan zijn onmeetbaar. Onze dank en waardering zijn des te groter.

René Jacobs

100 jaar Broeders van Maastricht in Helmond,

1880-1980

Fragmenten uit hun geschiedenis

1. Van Maastricht naar de Broederwal, 1880-1899

Broeders in een Fraterhuis

Als het aan de toenmalige deken Th. Spierings van Helmond gelegen had, zou er in 1975 reeds een eeuwfeest van vestiging van broeders of fraters in Helmond te vieren zijn geweest. Hij toch had mede door giften van familieleden in 1873 het begin mogelijk gemaakt van het gebouw aan de huidige Zuid-Koninginnewal, waar anno 1980 de school voor beroepsonderwijs „Mater Dei” gevestigd is. Na de voltooiing van het pand in 1875 kon de voortvarende zieleherder tot zijn grote verdriet nergens broeders of fraters krijgen om met onderwijs op r.k.-grondslag aan de Helmondse jongens een begin te maken, zoals zijn bedoeling was geweest. De leegstaande nieuwbouw werd een nagel aan de doodskist van deken Spierings. Hij overleed in 1877 en zag zijn vurige wens nooit in vervulling gaan.

Zijn opvolger pastoor W. van Asten bleef met de erfenis zitten en het zou nog ongeveer drie jaar duren voordat deze op 3 februari 1880 in het bijzijn van o.a. de Algemene Overste van de broeders van Maastricht en een groot aantal notabellen uit Helmond de schoollokalen plechtig kon inzegenen. Aan die datum waren vele brieven over en weer tussen Helmond en Maastricht voorafgegaan, want de broeders waren niet spontaan naar het stadje aan de Zuid-Willemsvaart gekomen, dat toen nog maar 7.500 inwoners telde. Er leefden nogal wat bezwaren in Maastricht. Immers, waarom kwamen de fraters van Tilburg hun toezegging niet na? Hun eigen stichter, de bekende bisschop J. Zwijsen van 's-Hertogenbosch, had op zijn sterfbed in 1877 de wens uitgesproken dat zijn fraters in Helmond zouden beginnen.

Het ontbrak de Algemene Overste te Maastricht bovendien aan voldoende personeel. In andere huizen van de congregatie waren ook leerkrachten nodig. Toch beloofde de Algemene Overste half en half broeder Maximiliaan te sturen, iemand die zich uitstekend aan de Helmondse mentaliteit zou kunnen aanpassen, want daarom had de pastoor gevraagd. Toen deze broeder tenslotte in het naburige Veghel benoemd werd, klaagde pastoor Van Asten: „Moet Veghel dan

★ *Deken Spierings*

altoos onderkruipen? Mag ik met Esau niet klagen, of het dan niet genoeg is, dat hij mij mijn eerstgeboorterecht heeft ontstolen, moet hij nu ook deze poets weer mij bakken?"

Blijft het huis toch nog ongebruikt?

Pastoor Van Asten bleef de deken van Veghel als zijn concurrent beschouwen. In zijn brieven aan de Algemene Overste te Maastricht schreef hij: „'t Is toch zoo verdrietig dat men zoo een huis ongebruikt steeds voor zijne ogen moet hebben" en „Ik vrees dat mijn kwade concurrent de Deken van Veghel ook wederom alle pogingen in het werk zal stellen om U over te halen en mij voor te schieten: Gedenk echter toch wel, dierbre vriend, hoeveel meer behoefte er hier meer dan in Veghel bestaat aan eene degelijke Fraters-school en hoeveel schooner werkkring hier derhalve boven Veghel U wacht".

Het pleit voor het doorzettingsvermogen van pastoor Van Asten dat hij de broeders naar Helmond wist te halen voor de schone oogst die hier naar zijn zegen te wachten stond.

Gesticht H. Ludovicus

De fraters van Tilburg hadden het inmiddels definitief laten afweten en toen de laatste hindernissen uit de weg waren geruimd, kon het reeds meer dan twee jaar volledig ingerichte maar leegstaande nieuwe gebouw aan de Wal, begin februari 1880 worden betrokken.

In de Helmondsche Courant, die juist dat jaar begon uit te komen, stond op 24 juli 1880 een verslag van de gebeurtenissen met het zg. fraterhuis aan de Wal, dat officieel voortaan Gesticht H. Ludovicus, - naar Louis Rutten, de stichter van de broedercongregatie, - zou heten. In deze krant werd voor de nieuwe jongensschool in het fraterhuis als volgt reclame gemaakt bij het Helmondse publiek: „Wij bevelen deze Christelijke instelling voor Katholieke opvoeding en onderwijs als een rijke bron van stoffelijke en zedelijke welvaart der jeugd en der toekomstige huisgezinnen ten warmste aan”.

Officieel zou er les gegeven worden aan burgerkinderen en minvermogenen, die na de bewaarschool geen onderwijs meer ontvangen hadden. Toen de broeders naar Helmond kwamen, troffen zij daar als instellingen van lager onderwijs, volgens het gemeentelijk jaarverslag uit 1879, reeds een openbare gemengde school en mulo in de Kerkstraat aan, terwijl de zusters van Liefde uit Tilburg op de Markt twee bijzondere r.k.-meisjesscholen leidden.

De man met 't Helmonds karakter

De bezetting van het Ludovicusgesticht telde aanvankelijk slechts drie broeders, die les gaven aan veertig kinderen in de burgerschool en aan even zoveel kinderen in de armenschool. Broeder Maximilianus, de man met het Helmondse karakter, die eerder in Veghel benoemd was, werd uiteindelijk als eerste overste in Helmond aangesteld. In het beginjaar vereerde de bisschop van Den Bosch de broeders met een bezoek en hield de Algemene Overste uit Maastricht in het najaar voor het eerst zijn jaarlijkse visitatie in het nieuwe huis. Dat werd tevens zijn laatste, want spoedig na zijn komst werd broeder Bernardus, de eerste broeder en Algemene Overste van de congregatie, plotseling zo ernstig ziek dat hij tot aller ontsteltenis enkele dagen later overleed. De begrafenis vond te Maastricht plaats nadat het stoffelijk overschot op 25 oktober 1880 met de laatste trein van Helmond naar het moederhuis was overgebracht.

Broederwal

Werd het leven in het Ludovicusgesticht het eerste jaar overschaduwd door deze treurige gebeurtenis, de kleine community aan de naam van de broeders genoemde Broederwal mocht zich weldra in een toenemende populariteit van de Helmondse bevolking verheugen. Toen een nieuwe hoofdonderwijzer de gratis zondagschool aan de openbare school afschafte, namen de broeders volgens de Annalen

op verzoek van de Helmondse gemeenteraad en van pastoor Van Asten in mei 1882 deze vorm van kosteloos onderwijs voor jongens over. In het eerste jaar werd er tussen 8 en 10 uur 's morgens les gegeven aan 240 kinderen.

Dat pastoor Van Asten niet verstoken was van zakelijk talent ten tijde dat het bijzonder onderwijs nog ongesubsidieerd was, moge blijken uit zijn voorstel aan de overste om een weeskind in de school op te nemen. Het huis zou dan gedeeltelijk als weeshuis aangemerkt kunnen worden, wat belasting-technisch aantrekkelijker was en de exploitatiekosten van het onderwijs zou verlichten. De Algemene Overste in Maastricht wilde hier echter niet van weten. Ook het reeds eerder aan de Algemene Overste gedaan verzoek van de pastoor om de broeders op de eerste zondag van de maand persoonlijk in zijn kerk te laten collecteren voor de bijzondere school, waardoor hij een overvloediger opbrengst hoopte te krijgen, had geen genade gevonden in Maastricht.

★ *Pastoor Van Asten*

★ *Eerste Broedersklooster*

Na zeven jaar, in 1887, telde de Helmondse gemeenschap reeds zes broeders; samen met vier kwekelingen verzorgden zij het onderwijs voor 405 jongens, voor meer dan de helft van de leerlingen gratis. Omdat het gebouw door deze groei weldra te klein geworden was, werden er van de spreekkamer en het slaapvertrek der broeders twee schoollokalen gemaakt. Zelf sliepen de broeders op de ziekenkamer, de logeerkamer en de zolder. Boven kon het daar ontzettend koud en tochtig zijn. Met moeite kreeg de overste het van het kerkbestuur gedaan dat er een plafond, een aantal ruime cellen en een paar slaapkamertjes gemaakt werden.

De barre winter van 1890

Gedurende de strenge winter van 1890-1891 moest er zelfs een afscheiding midden in de kapel geplaatst worden om het er enigszins warm te krijgen. De

barre winter die daar op volgde en die naar men zei de strengste sinds 1740 was, maakte bovendien een schutting in de refter noodzakelijk tegen de kou. Dat het een uitzonderlijke winter was, blijkt uit de Annalen van die tijd, waar melding wordt gemaakt van een klopjacht op wolven te Heeze.

Het jaar 1892 werd slecht ingezet, omdat in januari de kleine community voor het eerst een lid ontviel in de persoon van broeder Gonzales als slachtoffer van de heersende influenza; alsof dat nog niet genoeg was, werd een maand later de eerste overste broeder Maximiliaan door een beroerte getroffen en voor herstel naar Maastricht overgebracht.

Nieuwe plannen

Langzamerhand werd het duidelijk dat de combinatie school/woonhuis voor de broeders in het gebouw aan de Broederwal onmogelijk begon te worden. Er moest wat anders bijkomen, een school of een klooster. Hoewel in 1895 de eerste serieuze besprekingen daarvoor op gang kwamen, zouden er nog vier jaren overheen gaan voordat er definitief een nieuw gebouw stond. Het terrein was evenwel spoedig gevonden. Het sedert jaren braak liggende oude kerkhof aan de Molenstraat leek een geschikte plaats. Toch ging alles niet zo gemakkelijk in zijn werk. Pastoor Van Asten van de Lambertusparochie zocht zijn zin door te drijven tegen de wensen van de broeders en het kerkbestuur in. Hij gaf eigenmachtig architect W. van der Putten opdracht om een nieuwe school te ontwerpen, welk ontwerp prompt werd afgekeurd door het kerkbestuur dat evenals de broeders de voorkeur aan een nieuw klooster gaf. Men kwam niet tot een oplossing en zelfs de bisschop, die de zijde van het kerkbestuur en de broeders gekozen had, vermocht de partijen niet tot elkaar te brengen. Daar was wat anders voor nodig.

De dood kwam voor pastoor Van Asten tamelijk onverwacht in 1896; hij werd door pastoor Van den Heuvel opgevolgd. Nu stond er niets meer in de weg om de plannen voor een nieuw klooster te laten doorgaan. Architect Van der Putten maakte andermaal tekeningen en zo kon er in de loop van 1898 met de bouw begonnen worden. Toch was er op het laatste moment nog een kink in de kabel gekomen. Toen het kerkbestuur ontdekte dat de aannemingssom de begroting verre overtrof, vond het een oplossing door de kapel uit het bouwplan te schrappen. Dat kon echter onmogelijk de goedkeuring van de bisschop wegdragen. Er moest en zou een kapel bij het klooster gebouwd worden. Het gevolg was, dat de architect weer een ander ontwerp moest maken.

2. Van de Broederwal naar de Molenstraat

De verhuizing

31 maart 1899, goede vrijdag, was voor de broeders een blijde dag. Eindelijk konden ze het Gesticht H. Ludovicus aan de Broederwal verlaten. Alle huisraad werd op de speelplaats van de school opgestapeld en in verschillende ritten naar

het nieuwe klooster in de Molenstraat verhuisd. Enkele dagen na Pasen werd het nieuwe huis ingewijd.

Om een idee te geven van wat er meeding naar het nieuwe huis volgt hier een opgave zoals die in de Annalen aan het begin van 1899 staat genoteerd. De broeders beschikten toen over de volgende eigendommen: „20 ronde stoelen, 1 harmonium, 1 piano, 1 electriseermachine (Whimshurst), 1 scheopticum en andere zaken van het physisch kabinet, alsmede de kasten waarin deze voorwerpen geborgen zijn, de boeken voor het gebruik der broeders bestemd en de kasten waarin ze bewaard worden, de schilderijen, een kastje in de spreekkamer, de verschillende beelden en beeldjes, een lessenaar in den refter, een turfbak, een reguleur, eene klok met gewichten, een staand houten klokje en een wekkertje, de 14 statien van den H. Kruisweg, de biljart, verder nog al het aarde- en glaswerk, messen, vorken en lepels, linnen- en beddegoed”. Alles was aangekocht of geschonken en moest dus, zoals de kroniekschrijver bij elke aanwinst opmerkte, „als eigendom onzer Congregatie beschouwd worden”.

Het belangrijkste feest vond een paar maanden later op 5 juni plaats, toen ook de kapel ingewijd en in gebruik genomen kon worden. Voor de gelegenheid waren de Algemene Overste uit Maastricht en oversten van andere huizen overgekomen; verder gaven talrijke notabelen, waaronder de Helmonder W. Prinzen, lid der Eerste Kamer, vervolgens leden van het kerkbestuur, van de stedelijke

★ *Klooster in de Molenstraat*

schoolcommissie en van de commissie voor de zondagsschool van hun aanwezigheid en belangstelling blijk. Vele geschenken bereikten de broeders op deze dag, niet alleen van de Helmondse gemeenschap, maar ook van buiten af. Zo werd het altaar voor de kapel uit het atelier van Ramaekers te Geleen, aangeboden door de heer Antoon Prinzen en zijn vrouw. De kerkbanken werden een jaar later geplaatst; deze waren deels geschonken, maar ook deels betaald met geld dat met het geven van privé-lessen verdiend was. Geleidelijk aan was die kapel voor de begunstigers van de broeders een dankbaar object geworden als zij van hun erkentelijkheid blijk wilden geven. Praktisch de volledige inrichting ervan hield de herinnering aan de weldoeners levendig. De waardering voor het werk der broeders was echter welgemeend, niet in het minst voor de privé-lessen die ze aan velen gegeven hadden.

Zilveren feest

Zes jaar nadat zij hun nieuwe woning betrokken hadden, vierden de broeders andermaal groot feest. Zij herdachten op 2 februari 1905 het feit dat ze vijfentwintig jaar in Helmond gevestigd waren. De plaatselijke pers besteedde uitvoerig aandacht aan dit jubileum. Er was veel belangstelling en het broederhuis was mooi versierd. In een feestpredikatie onder de hoogmis herinnerde Deken Van den Heuvel aan de verdiensten die de broeders hadden in het aankweken van godsdienstzin en wetenschap onder de Helmondse jeugd. Velen hadden, naar zijn zeggen, hun wetenschappelijke vorming geheel aan de broeders te danken. Ook de kosten van het onderwijs waren door hun aanwezigheid voor de gemeente beperkt gebleven. Tenslotte hield hij een krachtig pleidooi voor het onderwijs door de broeders. Na de mis volgde een buitengewoon drukke receptie. Talrijke autoriteiten, belangstellenden en oud-leerlingen lieten zich niet onbetuigd. Ook van buiten de stad waren er veel gelukwensen in de vorm van telegrammen en visistekaartjes. Stadsharmonie Phileutonia bracht een aubade. En men kwam niet met lege handen. De zusters van het St. Aloysiusgesticht schonken 'n prachtig bewerkte altaarrand; een bakoven, een knielkussen, kruisbeelden, andere beeldjes, schilderijen, peperkoeken, wijn enz. vormden de stoffelijke waardering van de bevolking. Maar niet alleen in natura, ook met geld werden de broeders goed bedacht door verschillende Helmonders. Samen met de opbrengst der privé-lessen konden zij daarvoor een kruisweg aanschaffen die op het eind van het jaar gereed was en zoals de meeste voorwerpen in de kapel wederom afkomstig was uit het atelier van Ramaekers te Geleen.

Op 3 februari was het feest voor de ongeveer 800 leerlingen van de St. Josephschool, zoals de school aan de Zuid-Koninginnewal in het eerste broederhuis inmiddels genoemd werd. Het hoeft geen betoog dat er een uitgelaten stemming onder dit deel van de Helmondse jeugd heerste.

In dat jubileumjaar heeft broeder Bertholdus als overste de leiding over een gemeenschap van veertien broeders. De St. Josephschool aan de Wal werd toen bevolkt door maar liefst 783 jongens; drie lekenonderwijzers stonden de

broeders in hun werk bij. Afdeling-A, de vroegere armenschool, werd bezocht door 429 leerlingen, terwijl in de afdelingen B en C, de vroegere burgerschool, aan 354 jongens les werd gegeven. Het gebouw was overvol en er moest een andere school komen.

Door een nieuw contract hadden de broeders met ingang van 1906 ook een grotere onafhankelijkheid van het kerkbestuur gekregen, dat tot dan toe hoofdzakelijk uit één persoon, de deken, had bestaan.

In februari kon er nu grond aangekocht worden voor de nieuwe school, die in de Molenstraat gebouwd zou worden. In 1907 was ze klaar, op 11 april van dat jaar kon ze plechtig worden ingezegend. De nieuwe St. Lambertusschool telde in het begin elf klassen; het gebouw ontkwam niet aan kritiek. De schrijver der Annalen meldde dat de school „behoudens eenige nu niet meer te verbeteren fouten” heel goed voldeed. Wat die fouten waren liet hij overigens in het ongewisse.

Ook de kapel van het klooster aan de Molenstraat onderging de nodige veranderingen. Het zangkoor werd lager en groter gemaakt. Er kwamen gebrandschilderde ramen en dank zij de giften van vooral de heer W. Prinzen kon er ook nog een stel engelen met piëdestal worden aangekocht.

Over de vooruitgang in het klooster zelf kon dokter De Bruin bovendien tevreden zijn, omdat aan zijn sanitaire wensen werd tegemoet gekomen door het aanschaffen van een badkuip.

De ontwikkelingen gingen erg snel. De Lambertusschool aan de Molenstraat was spoedig weer te klein, zodat er weldra uitbreiding met vier lokalen nodig was, die in 1910 gereed kwam. De scholen der broeders te Helmond hadden in die tijd een enorme toeloop te verwerken; telde men in het begin van 1910 996 leerlingen, op 31 december was dat aantal reeds toegenomen tot 1093.

Het bestuur van de inmiddels in 1911 ontstane Muloschool op de Heuvel - de huidige bloeiende voetbalvereniging „MULO” is daar ontstaan - ijverde reeds geruime tijd voor de oprichting van een R.K. Normaalschool (kweekschool) voor onderwijzers. Op 1 mei 1914 werd er onder leiding van broeder Ewaldus met een voorbereidende klas van elf leerlingen een begin mee gemaakt.

Naarmate de werkzaamheden van de broeders toenamen, werd het ook drukker in het Ludovicusgesticht aan de Molenstraat. In de groeiende gemeenschap wisselden lief en leed elkaar beurtelings af: het behalen van onderwijsakten, de viering van professiejubileea, maar ook sterfgevallen die er te betreuren waren, zoals dat van broeder Constantinus, die vijftientwintig jaar lang zijn beste krachten aan het Helmondse onderwijs gegeven had en op Pinksterdag 1914 overleed. De plaatselijke krant: De Zuid-Willemsvaart plaatste een dankbaar herdenkingsartikel.

Niet alleen echter door de dood, ook door ontslag van geloften verlieten verschillende leden in de loop der tijd, al dan niet vrijwillig, de congregatie. Hoe zo'n afscheid destijds indruk maakte binnen de kloostergemeenschap, kan men

★ *Muloschool 1924*

opmaken uit de omhaal van ernstige woorden die de kroniekschrijver dan in de Annalen noteerde. Zo vertrok in 1914 broeder Bavo uit Helmond, waar hij amper vier maanden geweest was. Bij zijn komst reeds toonde hij, zoals we lezen, door zijn gedrag de ware religieuze aard niet te bezitten. Echte roeping bleek hij nooit te hebben gehad; hij was op het verlangen van zijn ouders ingetreden. Nog twee andere Helmondse broeders verdwenen een jaar later uit de congregatie. De laatste gevallen vullen bijna een derde deel van het desbetreffende jaaroverzicht dat sluit met de verzuchting dat O.L. Heer in dat jaar de congregatie zwaar beproefd had. Toch was geleidelijk aan het aantal leden uitgegroeid tot tweeëntwintig. De huisvesting werd te klein en er moest een verbouwing aan te pas komen die zou voorzien in zevenendertig slaapkamertjes en een betere zieken- en logeerkamer.

Toen in 1915 het 35-jarig jubileum van de congregatie herdacht werd, schonken verschillende weldoeners, vooral een aantal Helmondse industriëlen, aan het klooster ter gelegenheid van dat feest, een harmonium.

Datzelfde jaar wordt er niet zonder trots melding gemaakt van het feit dat de eerste leerling van de Muloschool op 1 mei in Utrecht met glans het eindexamen aflegde. Op het einde van dat jaar gaven de broeders aan 1362 jongens onderwijs; bovendien werd de zondagsschool nog bezocht door 159 leerlingen.

De 1e wereldoorlog

In de periode van de Eerste Wereldoorlog werd er door de broeders niet echt gebrek geleden in Helmond. Toch heerste er voedselschaarste en om die tegen te gaan spitte men de gewone tuin tot moestuin om. Het meest zat men over de brandstof in. Gedurende de strenge winter van 1917 kon er alleen een kachel in de studiezaal en in de keuken gestookt worden. In het eerste vertrek gebruikte men daarvoor hout en turf als brandstof om genoeg kolen voor de keuken over te houden. Ook kregen de broeders dat jaar een nieuwe buurman, omdat het gebouw van de Werkliedenbond in de Molenstraat in 1916 overgegaan was aan de bekende stichting Sobriëtās. Als gevolg daarvan werd de tuin van het huis een stuk kleiner.

Reeds op 1 april 1917 moest de in 1915 zo enthousiast begonnen Normaalschool de opleiding staken. Het ontbreken van subsidie en aanmelding van voldoende leerlingen waren de oorzaak; ook het ongehonoreerde verzoek van de Bossche bisschop aan het Hoofdbestuur van de congregatie te Maastricht om meer broeders als leerkracht, bleek funest voor deze onderwijsvorm. Het Helmondse klooster raakte er evenwel een zwaar blok aan haar been door kwijt. De gedupeerde leerlingen konden op de Bossche Kweekschool hun opleiding voortzetten.

Volksbibliotheek

In Helmond bestond reeds tal van jaren een Volksbibliotheek, destijds op initiatief van broeder Eugenius opgericht. Broeder Constantinus en Aquinatus hadden deze instelling vervolgens tot bloei weten te brengen, zozeer dat inmiddels de vraag gerezen was of de broeders er nog langer de verantwoording voor mochten dragen. Men vond het onderhand zelfs een precare zaak worden en het eind van het liedje was, dat de bibliotheek in 1918 gratis aan het bestuur van de R.K. Leeszaal werd overgedragen. De kroniekschrijver tekende daarbij het volgende aan: „Het goede werk bleef, niettegenstaande de overgave, een voortbestaan verzekerd en de broeders zijn zodoende tevens er van bevrijd. Deo Gratias”.

Getuigde de kwestie met de Volksbibliotheek van een meer behoudende instelling, de technische vooruitgang kon in hetzelfde jaar toch niet langer buiten de deur gehouden worden. Een gedeelte van het klooster, de studiekamer en de kamer van broeder overste, werden toen het eerst van elektrisch licht voorzien. Een jaar later volgde de rest.

Een verdere modernisering bestond ook nog in de aansluiting van de kloosterkeuken op het waterleidingnet. De uitgaven voor deze voorzieningen kwamen uit de extra inkomsten die door de wet-De Visser, de gelijkstelling van het bijzonder met het openbaar onderwijs, binnenvloeiden. In deze tijd werd ook het buitengoed, een stuk bosgrond in het Straakven onder Bakel, aangekocht, waarop in 1920 met toestemming van het Hoofdbestuur voor f 7.750,- een tuinhuis gebouwd werd. Een lid van de firma Van Thiel (wie anders?) schonk

2500 meter prikkeldraad, de deken van Helmond een ijzeren hek voor de toegang en een tewerkgesteld arbeider groef langs het hele goed een sloot. Het planten van twee kastanjebomen bij de ingang completeerde het geheel. Op 15 juni 1921 kon „Maria-oord” plechtig worden ingezegend.

Lager Onderwijswet 1920

Op het gebied van het onderwijs was er in 1918 een belangrijke beslissing genomen, in die zin dat er een scheiding der leken- en broederonderwijzers werd doorgevoerd. Voortaan zouden er op de St. Lambertusschool in de Molenstraat, de school van de H. Hartparochie, alleen lekenonderwijzers werkzaam zijn, terwijl de broeders het onderwijs in het oude gebouw aan de Zuid-Koninginnewal, de school van de Lambertusparochie, alleen bleven verzorgen. Enkele jaren later, toen de nieuwe Lager-Onderwijswet 1920 van kracht geworden was, namen de broeders ook het besluit om hun zondagsschool die bijna veertig jaar lang belangeloos door hen geleid was, te sluiten met ingang van 1 januari 1921. Ook werd er nu een verdeling van de scholen over de verschillende parochies tot stand gebracht; de broederscholen op de Zuid-Koninginnewal en de Heuvel vielen nu onder het schoolbestuur van de St. Lambertusparochie en de (leken)-Lambertusschool onder dat van de H. Hartparochie.

Op de twee eerstgenoemde scholen gaven de broeders begin 1921 aan 783 jongens onderwijs. Schuin tegenover de Rijks H.B.S. aan de Molenstraat liet de gemeente Helmond nog een nieuwe school bouwen voor onderwijs aan de steeds talrijker wordende Helmondse jeugd: de St. Nicolaasschool.

Op de feestdag van de populaire heilige werd de school in 1922 plechtig ingezegend en onder grote belangstelling door het gemeentebestuur aan het bestuur van de Lambertusparochie overgedragen. De broeders zouden de school als nieuwe onderwijskrachten gaan bemannen. De krant gaf de verschillende gehouden toespraken letterlijk weer. Voor het eerst was er te Helmond een bijzondere lagere school door het gemeentebestuur tot stand gekomen en overgedragen aan een kerkbestuur. Dat was ook weer te danken aan de nieuwe Lager-Onderwijswet.

Diezelfde wet maakte indirect bovendien de verbouwing van het klooster in 1924 mogelijk waardoor het Ludovicusgesticht een ware verandering zou ondergaan. Sinds de salarissen voor het onderwijzend personeel namelijk gelijk getrokken waren, was men ruimer in de financiële middelen komen zitten. De tijden veranderden dus. Er kwam wel voor het eerst telefoon in huis, maar toch was er nog meer behoefte aan een oplossing voor het nijpende ruimtegebrek. Na overleg met het Hoofdbestuur werd uiteindelijk tot een verbouwing besloten, zodanig dat de congregatie de kosten zou dragen op voorwaarde dat het kerkbestuur dan de aanleg van de centrale verwarming voor haar rekening nam. Het werk werd aan de Gebroeders Thomassen uit Helmond voor f 54.900,- als laagste inschrijvers bij de aanbesteding gegund. Op 29 april 1925 kon met de bouw worden begonnen.

Een pennestrijd in de krant

Een onschuldig lijkende advertentie en een artikel in de krant door broeder overste over de vraag waar men zijn kinderen voor het nieuwe schooljaar in 1925 het beste naar school kon doen, bracht onverwacht hevige beroering in het Helmondse onderwijswereldje. De overste had in het gewraakte bericht op de verschillende mogelijkheden en scholen, die er te Helmond voor jongens bestonden, gewezen, waarbij natuurlijk de broederscholen alsook de Mulo genoemd werden; de laatste was een duurdere schoolvorm. De drie hoofden der lekscholen zagen in het advies onmiddellijk een bedreiging van hun positie en reageerden fel op het „naïeve” stukje, waarvan zij de werkelijke bedoeling aan de kaak dachten te stellen. Het was de plicht van de ouders, zo beweerden zij, de raad van de pastoors der parochies op te volgen en die hadden juist, zowel via een circulaire als door afkondiging van de preekstoel, de ouders geadviseerd hun kinderen naar de scholen der eigen parochie te zenden. Het was duidelijk waar het om ging. Er volgde over deze zaak een polemiek in de krant, die tenslotte door de redactie moest worden afgekap. Voor het eerst kwam hier de tegenstelling broederscholen-lekscholen openlijk naar buiten, een tegenstelling die de gemoederen te Helmond later nog vaak en hevig zou bezighouden.

Nieuwe schoolproblemen deden zich voor in 1926, toen een tiental ouders aan de St. Henricusschool op de Heuvel weigerde het schoolgeld voor hun kinderen te betalen. Een circulaire met een verzoek tot betaling mocht niet baten; daarop ontstond er een actie van de Helmondse geestelijken en de hoofden onderwijzers der lekscholen, als gevolg waarvan de broeders ongeveer dertig leerlingen van hun scholen zagen vertrekken.

Voorlopig zat men niet al te zeer met dit probleem, aangezien de scholen op de Heuvel overbevolkt waren en men nijver naar oplossingen voor het ruimtegebrek moest zoeken. Toch kreeg de bovengenoemde actie van de parochiegeestelijken en lekenonderwijzers nog een gevoelig staartje : de broeders zagen in het schooljaar 1926-1927 de aanmelding aan hun scholen met een honderdtal leerlingen teruglopen.

Het gouden feest

Begin 1930 kwam er een nieuwe mijlpaal in zicht, die van het gouden feest. Vijftig jaar reeds woonden en werkten de broeders op 2 februari in Helmond. Ze hadden duidelijk mede hun stempel op de ontwikkeling van de stad gedrukt, die intussen was uitgegroeid tot een gemeente van 12.500 inwoners. Hoewel het op de eigenlijke dag niet aan belangstelling ontbrak, zou de viering van het gouden jubileum pas op 23 april plaatshebben.

Het werd een groots feest dat natuurlijk met een plechtige hoogmis in de St. Lambertuskerk begon. Deken Rath hield een hooggestemde feestpredikatie. De heer F. van Thiel overhandigde als voorzitter van het feestcomité een gift van f 1.865,- . De broeders zelf wilden dat geld graag voor een orgel bestemmen, doch Maastricht verhinderde dat. Aan zo'n kleine broederkapel als die in Helmond was een degelijk harmonium goed genoeg besteed, het Hoofdbestuur

vond een orgel overbodig. Gebrandschilderde ramen voor de kapel vormden toen het alternatief. Ook de schooljeugd bracht in de loop van de middag een feestelijke hulde. 's Avonds volgde het diner, waarbij talrijke genodigden, o.a. B & W van Helmond, aanzaten. Het diner werd muzikaal opgeluisterd met serenades door achtereenvolgens stadsharmonie Phileutonia, het Helmonds Muziekcorps en verschillende andere muziekgezelschappen uit de stad. Het gouden feest werd voor de broeders de topper van het jaar, maar voorlopig zou er geen hoogtepunt meer komen.

Met de crisisjaren die nu waren uitgebroken werd een sombere tijd ingezet van werkloosheid en daarmee samenhangende toenemende armoede. In een fabrieksstad als Helmond waren de gevolgen meteen zichtbaar. De armste kinderen konden melk krijgen van het Crisiscomité. Op hun eigen scholen namen de broeders de kosten daarvan tijdelijk zelf voor hun rekening door op hun eigen levensonderhoud te bezuinigen. In deze schrale tijd, waarin niet veel opwekkend nieuws te vermelden viel, trekt een klein in de Annalen opgetekend voorval des te meer de aandacht. Zoals dat met de brandkast in het klooster waar op 25 augustus 1934 geen beweging meer te krijgen was; het letterslot was vastgeraakt. Hulp van een slotenmaker uit de stad en zelfs van een brandkastenmaker uit Tilburg mocht niet baten, zodat de safe ten einde raad geforceerd moest worden. Tegen het einde van het jaar arriveerde er vanuit Maastricht een

★ *Broeders 50 jaar in Helmond*

andere brandkast, namelijk een die voor de Algemene Econoom daar te klein geworden was.

Nu Helmond zich steeds meer begon uit te breiden waren de gevolgen voor de verhoudingen op de scholen ook merkbaar. In de loop der jaren waren de buitenscholen van de leken volkrijker geworden. De pastoors drongen er bij de ouders meer en meer op aan hun kinderen naar de eigen parochiescholen te sturen. En hoewel er met de St. Jozefschool in de St. Jozefparochie, waar leken stonden, was afgesproken om de leerlingen waarvoor geen plaats was, naar de St. Nicolaasschool van de broeders door te sturen, begon de Jozefschool in 1936 met een extra eerste klas. Zou er een nieuwe leken school bijkomen? De stemming werd er niet beter op. De broeders verlegden in december 1937 hun werkzaamheden ook nog naar een ander terrein: een middenstandscursus. Op verzoek van het bestuur der R.K. Middenstandsbond, afdeling Helmond, hadden ze die opgezet voor de leden. Zo'n cursus was noodzakelijk geworden in verband met de nieuwe Vestigingswet. Een contract met de bond was noodzakelijk. Daarbij wilden de broeders persé de onderwijszaken zelfstandig regelen en de financiële kwesties aan het bestuur van de Middenstandsbond overlaten. Men werd het aanvankelijk niet eens, omdat de bond zich fel tegen deze gang van zaken verzette en evenzeer inspraak wenste op het gebied van onderwijs. Toch kregen de broeders uiteindelijk hun zin, de cursus kon na een bemiddelingspoging in december 1937 van start gaan.

De schoolkwestie in Helmond

Het jaar 1938 werd gekenmerkt door de zg. Helmondse schoolkwestie die veel stof deed opwaaien. De kern waar het om draaide was de vraag: of aan een nieuw op te richten jongensschool door leken of broeders zou worden les gegeven. Op de achtergrond speelde het wachtgeldersprobleem, maar ook de gedachte dat de talrijke lekenwerklozen in het onderwijs, een gebied van werkverruiming werd ontnomen, waar jongens reeds lang lekenonderwijs genoten. Dat gebied lag in het noordoosten van Helmond; daar was een nieuwe parochie en ook een nieuwe jongensschool noodzakelijk.

Nog voordat kapelaan Brandsma van de Lambertusparochie officieel tot bouwpastoor van de nieuwe Leonardusparochie benoemd was, had deze in strikt vertrouwen een onderhoud met broeder overste in de Molenstraat om daar personeel voor de nieuw te bouwen parochieschool te werven.

Een veertienjarige samenwerking met de broeders te Helmond hadden hem tot die voorkeur gebracht. Broeder overste nam het aanbod, na haastig overleg met het Hoofdbestuur, dankbaar aan en achtte de keuze van de kapelaan een blijk van waardering voor het werk dat zij reeds zo lang met veel inzet verricht hadden. De overste kon toen nog niet vermoeden hoeveel moeite het zou kosten, voordat de broeders daadwerkelijk de school konden openen.

Zodra de pastoorbenoeming officieel bekend was, spoedde het hoofd van de Jozefschool, die tevens voorzitter van de Helmondse afdeling van de Katholieke Onderwijzersbond was, zich naar pastoor Brandsma, waar hij benieuwd infor-

meerde wie de parochieschool zou gaan bemannen. Verontwaardigd vernam hij daarop de keuze van de nieuwe pastoor. Toen de benoeming nog later in de krant gepubliceerd werd, bezocht hij nogmaals pastoor Brandsma om druk op hem uit te oefenen om niet met de broeders op de nieuwe school in zee te gaan. Ook het bestuur van de Bossche Onderwijzersbond trachtte de overste te beïnvloeden, opdat de broeders zich van de school zouden terugtrekken, onder verwijzing naar het wachtgeldersprobleem en vooral ook om het feit dat alle jongens uit de nieuwe parochie reeds onderwijs van leken ontvingen.

De voorzitter van de Helmondse afdeling van de K.O.B. zat niet stil en had inmiddels op last van het hoofdbestuur van zijn bond een enquête onder de ouders van de leerlingen aan de St. Jozefschool gehouden. De meesten ondertekenden het voorgetypte formulier waardoor zij verklaarden tevreden te zijn met het daar gegeven onderwijs en tevens in de toekomst voor hun kinderen onderwijs door leken te wensen.

Ook pastoor Brandsma liet daarop enkele leden van zijn kerkbestuur met lijsten rondgaan bij ouders, waarop zij hun voorkeur voor onderwijs door broeders kenbaar konden maken. In enkele uren waren er 76 handtekeningen verzameld. Andermaal had het bestuur van de Bossche bond toen een gesprek, nu in Maastricht en samen met het Bestuur van de Helmondse afdeling van de K.O.B. Daar lazen ze aan de Algemene Overste een toelichting voor, waarvan ze ook een exemplaar naar de bisschop stuurden. Een toezegging werd er echter door het Hoofdbestuur der congregatie niet gedaan.

Enkele dagen later kwam evenwel een afgevaardigde van het Hoofdbestuur uit Maastricht naar Helmond om de impasse te doorbreken. Ter voorkoming van dreigende conflicten werd nu aan pastoor Brandsma de vrije keus gegeven voor het personeel van zijn school: leken of broeders.

Door de nieuwste ontwikkelingen wist de pastoor nu niet meer waar hij aan toe was; hij voelde zich in de steek gelaten en raakte bovendien nog in een fors meningsverschil over de wachtgelderskwestie met de leider van de St. Jozefparochie, pastoor Van Leeuwen. Deze laatste kwam op voor het lekenpersoneel. Er vielen harde woorden: „Wij laten onze mensen niet op straat zetten. Wij komen op voor onze mensen”, zo sprak hij.

De geruchten over en weer deden ook geen goed aan de zaak. De Helmondse parochiegeestelijken en de Capucijnen zouden voor onderwijs door leken zijn, evenals vooraanstaande intellectuelen. Het hoofd van de St. Jozefschool met name verweet de broeders gebrekkig onderwijs en opvoedkundig werk, zucht naar winstbejag (de Middenstandscursus), weinig aandacht voor de verwaarloosde jeugd en weinig activiteit in het jeugdwerk. In deze sfeer van verdachtmakingen, die de broeders zeer hoog zaten, was de kwestie tot een echte schoolstrijd uitgegroeid.

Ten einde raad bracht pastoor Brandsma samen met de overste van Helmond nog tweemaal een bezoek aan de Algemene Overste te Maastricht om een beslissing te forceren. Het Hoofdbestuur bleek echter hoge prijs te stellen op een goede verstandhouding met de onderwijzersbond. Toch wist de pastoor ten slotte het Hoofdbestuur na lange aarzeling voor zijn standpunt te winnen. De broeders

★ *Overleden Broeders*

konden nu worden uitgenodigd om de nieuwe (nood)school in de Leonardusparochie te beginnen.

Op 18 juli was de beslissing ten gunste van de broeders gevallen en tien dagen later hield de Helmondse afdeling van de Katholieke Onderwijzersbond haar geruchtmakende en zeer druk bezochte vergadering over de kwestie. Het bestuur van de bond had 's morgens nog een onderhoud met de burgemeester van Helmond gehad, die de vergadering ontraadde en publikatie van 't verslag in de pers totaal verkeerd achtte. De vergadering ging toch door en het verslag stond op 29 juli in de krant. Daar kon iedere Helmonder er kennis van nemen wat er was gebeurd en waar het over ging. De reeds genoemde toelichting stond er in extenso afgedrukt. Puntsgewijze werd de kwestie daarin behandeld en van commentaar voorzien. Hadden de broeders wel recht op de nieuwe school in Helmond? Waren er niet te veel gehuwde onderwijskrachten werkeloos en hadden de broeders aan hun eigen scholen, waar pasgeslaagde jonge broederonderwijzers stonden, niet genoeg? Gezien de Helmondse situatie was het toch onnodig dat zij het onderwijs in de nieuwe parochie zouden verzorgen? De zaak werd er breed uitgemeten. Het was het laatste nieuws in deze kwestie, want de strijd was nu gestreden en voorlopig hadden de broeders er een nieuw werkterrein bij.

Op 2 juli 1939 werden de broeders opgeschrikt door het gerucht van een auto-ongeluk in de Peel tussen Deurne en Gemert, waarbij broeder overste Andreo

betrokken zou zijn. Het bericht bleek waar, de overste was bij het ongeval omgekomen. Diepe verslagenheid maakte zich van de gemeenschap meester over het verlies van de man die zich in nog geen twee jaar als overste erg beminnelijk had weten te maken. Dat bewees de zeer drukke begrafenis die in de parochiekerk werd gehouden en waarbij honderden personen, ook het Hoofdbestuur van de congregatie en het bijna voltallige gemeentebestuur van Helmond, aanwezig waren. Broeder Gaudentius werd zijn opvolger. De installatie volgde later in het jaar.

Oorlogs lief en leed

De Tweede Wereldoorlog ontwrichtte geruime tijd het leven in het klooster aan de Molenstraat, zoals natuurlijk ook op vele andere plaatsen. Onder de titel „Oorlogslief en -leed in het Helmondse huis” hebben de belangrijkste gebeurtenissen uit die periode naderhand in de Annalen een plaats gevonden.

Het klooster was in 1940 aangewezen als hulplazaret voor het Rode Kruis; de studiekamer werd ingericht als ziekenzaal en ook enkele spreekkamers werden daarvoor in gebruik genomen. In de studiekamer, die hoofdzakelijk als bibliotheek dienst deed, was tevoren een grote opruiming onder de „besmette” boeken gehouden. Ze verdwenen naar de kamers der broeders, wat achteraf niet nodig bleek, want de bezetters bleken weinig belangstelling voor de bibliotheek aan de dag te leggen.

De eerste huisinvasie bracht voornamelijk mannen uit de Rijnstreek en Oostenrijk, die reeds in Polen en Noorwegen gestreden hadden en de oorlog behoorlijk moe waren.

Toen het hulplazaret verplaatst was, kwam er een afdeling van de Luftwaffe in huis. De commandant, een Sileziër, woonde elke zondag in de kapel de mis bij en bad vaak in de tuin het rozenhoedje.

De verstandhouding bleef goed, alleen moest men heel wat gespuis in huis dulden. De hoofdingang stond dag en nacht wagenwijd open, terwijl de broeders zelf slechts konden beschikken over de deur bij de keuken. De befaamde Duitse pas in de kloostergangen hield hen nogal eens uit hun nachtrust bij de aflossing van de manschappen.

Inmiddels werd de tuin bevolkt met nuttige dieren zoals: kippen, varkens en konijnen. Om in de voedselnood en andere behoeften te voorzien betrad broeder Servilius het smokkelpad. Bovendien lieten de zusters van het Gasthuis meermalen pakketten met levensmiddelen bezorgen.

Hoewel de openbare school geconfisqueerd en omgezet werd in een zg. „Deutsche Schule”, streekschool voor kinderen van „Arische” ouders en N.S.B.-ers in Helmond en omgeving, konden de broeders hun scholen in deze tijd gelukkig behouden.

Tot eind 1943 bleef het klooster verschoond van al te grote moeilijkheden. Toen verscheen de heer Bill op het toneel, de rechterhand van de Ortskommandant en een rasechte N.S.B.-er. Deze beloofde bij zijn bezoek aan broeder overste, die behoorlijk Duits sprak, wel het klooster vrij te zullen houden, maar in de stad

vertelde hij, dat hij die lui in de Molenstraat wel krijgen zou. Van hem kon men niet veel op aan. Vaak liep hij dronken rond, samen met de N.S.B.-burgemeester Maas. Eenmaal werden beiden stomdronken op de Markt gesignaleerd, waar ze de ruiten van het zestiende-eeuwse pand van apotheek Van Hoeck aan het ingooien waren.

Op 8 november 1943 kwam plotseling het bericht dat het huis aan de Molenstraat de dertiende ontruimd diende te zijn. De bezwaren die broeder overste daartegen bij de Ortskommandant inbracht, maakten geen indruk.

„Der Krieg geht vor alles”, was het antwoord. Alles moest in huis blijven op Perzische tapijten, kunstvoorwerpen of juwelen na, zoals de opdracht luidde. Waar zouden de broeders nu hun heil zoeken? Van de plotselinge overplaatsing van de Ortskommandant naar Den Bosch profiteerden ze vlug om zo ongeveer alles wat in huis was mee te slepen. Slechts een oud tafeltje en een kreuple stoel bleven staan en op iedere kamer een bed. In de vestibule werd een grote „Duitse herder” opgehangen en een Engelse plaat, voorstellende een over een wieg gebogen moeder met daaronder de tekst „The Newcomer”. Omdat er nergens een beter gebouw beschikbaar was, werden de broeders van de Molenstraat op 13 november in drie groepen opgesplitst. Er was de volgende oplossing gevonden: tweeëntwintig personen zouden hun intrek nemen in het patronaat van de O.L. Vrouwparochie aan de 2e Haagstraat, vijftien broeders gingen naar de zolder van de huishoudschool op de Zuid-Koninginnewal - de plaats van hun eerste vestiging in Helmond - de overige vijf broeders ten slotte, het personeel van de Leonardusschool, vonden onderdak in de pastorie van pastoor Brandsma aan de Verlengde Dijksestraat. Veel particulieren uit Helmond namen huisraad van de broeders, dat ze niet direct nodig hadden, in bewaring.

In de refter van de paters Capucijnen aan de Molenstraat zouden de drie groepen voorlopig gezamenlijk het middagmaal gebruiken. Na het eten verspreidde men zich weer over de stad. Zondags waren er geestelijke oefeningen in het patronaat. Daar kwamen dan de 'Hagenaars', de 'zolderlingen' en 'de club van Brandsma' bijeen. Eenmaal moest het bezette broederhuis aan de Molenstraat nog door enkele zolderlingen beslopen worden om er een achtergebleven honingpers weg te halen die ze nodig hadden om op de zolder stroop te kunnen fabriceren.

In het voorjaar van 1944 bezetten ook nog Wit-Russen het broederhuis, die het gebouw deerlijk bevuilden. Een ervan schroefde zelfs de w.c.-pot van het toilet en zette deze in de kast van zijn kamer om hem daar te gebruiken. Of hij dit nu uit onwetendheid met het gebruik deed...?

Op 5 september van hetzelfde jaar werd het huis aan de Molenstraat bij de terugtocht der Duitsers weer aan broeder overste „vermaakt”. Het kon evenwel nog niet betrokken worden. Toch kwam er menige Helmonder onder een of ander voorwendsel op bezoek om te kijken of er nog wat van zijn gading was achtergebleven.

In de laatste fase van de strijd om Helmond kwamen 'de Hagenaars' nog danig in het nauw te zitten. Ze zaten bij de verovering van de stad door de geallieerden

midden in het vuur. Op 22 september stonden de Engelsen na een hevige strijd aan de westzijde van het kanaal, waar ze niet overheen konden. Toen kregen 'de zolderlingen' het benauwd. Kerktorens waren vaak doelwit van beschieting vanwege hun functie als uitkijkpost en de Lambertustoren bevond zich vlak bij de zolder van het huis aan de Zuid-Koninginnewal. In de kelder van het gebouw vonden ze gelukkig een veilig heenkomen. Het belangrijkste leed was geleden toen op 10 oktober 1944 eindelijk weer voor het eerst een mis werd opgedragen in het teruggekregen huis.

Buitengoed "Maria-oord" werd in die tijd bewoond door een jong gezin. Ook al zou het de kloosterlijke geest van „onder ons zijn" naar de woorden van de kroniekschrijver, bevorderen, in onbewoonde toestand had de gemeente Bakel het wel opgeëist in verband met de bestaande woningnood.

Uitbundig vierde Helmond op 30 en 31 augustus haar eerste bevrijdingsherdenking. Het aandeel van de broeders werd bekroond met een eerste prijs vanwege de mooie gevelversiering van het huis. Daarbij trok de lichtdragende vrijheidsmaagd op het dak onder het licht van de schijnwerpers, ook veel bekijks.

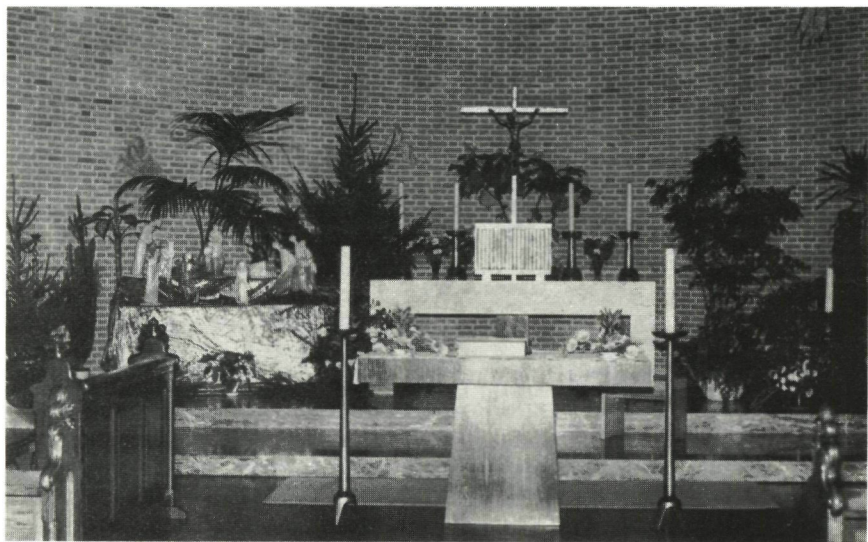
Het klooster aan de Molenstraat, dat ontzettend van de bezetting geleden had, werd geleidelijk opgeknapt. Daarmee was een bedrag van f. 9.000,- gemoeid. Met de van de Duitsers ontvangen huur en de later ontvangen schadevergoeding kon alles betaald worden.

Aan het begin van de na-oorlogse periode kwam de tegenstelling tussen de broederscholen en de parochiescholen van de pastoors en de leken weer tot uiting. Nu werd de aanval op de Canisiusschool van de broeders ingezet. Verschillende parochiegeestelijken konden het maar moeilijk verkroppen dat deze school leerlingen uit de hele stad bleef trekken, leerlingen waar zij zelf meermalen gebrek aan hadden. De Canisiusschool stond bij de Helmondse bevolking altijd goed aangeschreven. In 1951 kwam zij nog meer in het nieuws toen broeder Heribert er een nieuwe vorm van tekenen invoerde en propageerde; het betrof hier een methode om door de ontwikkeling van de ritmiek in lijnen, vlakken en kleuren het algemeen esthetisch gevoel gunstig te beïnvloeden. Tentoonstellingen met prijzen waren er in Luxemburg, Wuppertal en in het Eindhovense Abbemuseum. Ook de pers besteedde de nodige aandacht aan deze moderne manier van tekenen.

Een klein maar betekenisvol briefje van de vicaris uit Maastricht bereikte het Helmondse huis op 22 oktober 1954. Het bevatte slechts de mededeling dat de aanleg van de vaste wastafels op de zolderkamers moest worden uitgesteld. De aanleiding tot het briefje werd achteraf duidelijk, toen het Hoofdbestuur er meer voor bleek te voelen om elders in de stad een nieuw huis te bouwen, zodra de financiën het toelieten.

Vijfenzeventig jaar in Helmond

Het vijfenzeventigjarig feest van de broeders in Helmond werd in ieder geval nog in het oude gebouw gevierd. De herdenking vond op 2 februari 1955 plaats in

★ *Kapel Ruusbroec*

eigen kring en in stilte. Geruime tijd later werd er met de buurthuizen Veghel, Venlo en Weert op 18 april feest gevierd alsook met een aantal broeders die tien of meer jaren in Helmond werkzaam waren geweest. Het werd een gezellig feest met een diner voor 135 broeders.

In de zaal van het naburige Sobriëtas was een filmprogramma te zien. Na een week volgde ook de officiële viering. Talrijke gasten wensten de broeders geluk; ook was er een gelukwens van de heer A.W. van Thiel, de oudste nog levende ex-leerling. Hij had het meegemaakt dat de broeders in 1880 te Helmond kwamen. Menigeeen voerde tijdens de receptie het woord. Het Helmondse muziekcorps bracht een serenade, het Helmondse Mannenkoor voerde bovendien een aantal nummers in de recreatiezaal uit.

De Helmondse bevolking was in 1950 de 18.000 inwoners reeds gepasseerd, de stad breidde zich snel naar het noorden uit, waar ook een nieuwe parochie, die van O.L. Vrouw van Binderen, met pastoor Schellekens als bouwpastoor, tot stand kwam. Daarbij was ook weer een nieuwe school, de Titus Brandsma-school, nodig, die in 1955 in gebruik genomen kon worden.

De pastoors Brandsma en Schellekens boden vervolgens het bestuur van zowel de St. Leonardusscholen als de Titus Brandsma-school aan de congregatie aan. Met ingang van 1 januari 1956 kwamen ze bij notariële akte onder leiding van het Zedelijk Lichaam Sub Praes. B.M.V. te Maastricht. Ditmaal had dat geen schoolkwestie zoals die in 1938 tot gevolg. Een andere school, de oude Ulo op de Heuvel, was ook aan nieuwbouw toe. Eind 1960 besloten het bestuur van de St. Lambertusparochie en de congregatie voorbereidingen voor een nieuwe school te treffen. De Henricusmavo aan de Ruusbroec laan zou de opvolger van het oude gebouw worden.

Voorbereiding nieuwe behuizing

Ook voor de te kleine behuizing der broeders moest spoedig een oplossing gevonden worden. In opdracht van de Algemene Overste zocht men naar een stuk geschikte grond voor een nieuw huis. Toen men dat gevonden dacht te hebben achter het parochiehuus van de St. Leonardusparochie, kon de verkoop niet doorgaan omdat daar in het bestemmingsplan van de gemeente een winkelcentrum voorzien was. Verschillende besprekingen over de plaats van het nieuwe klooster zouden er sinds 1956 nog met de gemeente volgen.

Pas op 1 september 1958 kon de officiële akte van de grondaankoop aan de Ruusbroeclaan (8900 m²) op het kasteel-raadhuis door de Algemene Econoom worden ondertekend. De eerste bouwactiviteiten werden zichtbaar toen men op 25 mei 1960 aan de Ruusbroeclaan een bouwkeet plaatste. Ruim een jaar later ging de vlag in top bij het bereiken van het hoogste punt van de bouw. Nadat begin 1962 het torentje op de nieuwe kapel geplaatst en de laatste hand aan de nieuwbouw gelegd was, werd alles met twee grote verhuiswagens in één dag naar het klooster aan de Ruusbroeclaan overgebracht. Eindelijk kon het Ludovicus-gesticht aan de Molenstraat, na bijna vierenzestig jaar, verlaten worden. Een belangrijke en bewogen episode uit de geschiedenis van de broeders te Helmond was daarmee afgesloten.

3. Van de Molenstraat naar de Ruusbroeclaan, 1962 - heden

Het derde huis

De plechtige inzegening van het nieuwe huis vond in de strenge winter van 1963 op 13 februari plaats door de Helmondse deken W. van Haaren. Onder de belangstellende aanwezigen bevonden zich ook de Algemene Overste uit Maastricht en de burgemeester van Helmond. Was daarom misschien de gehele Ruusbroeclaan tot aan het klooster door de gemeente sneeuwvrij gemaakt? In zijn toespraak memoreerde de burgemeester de rol van de broeders als pioniers van het bijzonder onderwijs aan jongens in Helmond; ook hun opvoedkundige kwaliteiten, waaraan de door hen opgerichte en anno 1980 nog bestaande jeugdverenigingen Con Brio uit 1953 en De Vonk uit 1958 nog herinneren. Overigens vergaten de schrijvers hier de thans niet meer bestaande jeugdvereniging „Jongensstad” te vermelden, die eveneens door de broeders was opgericht en waaruit het bekende „Helmonds Stedelijk Concertkoor” ontstond.

Wat valt er in de laatste periode nog te melden?

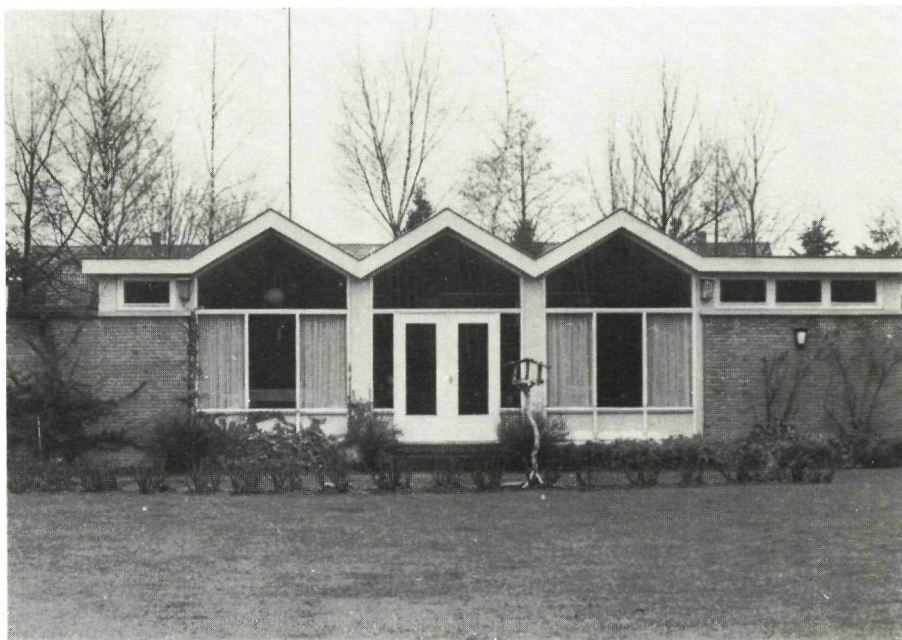
Het leven van de broedergemeenschap is in een rustiger vaarwater terechtgekomen. Op het gebied van het onderwijs hebben ze hun meeste taken, ook door gebrek aan nieuwe en jonge onderwijskrachten, noodgedwongen neer moeten leggen.

Op 27 juli 1963 werd voor het laatst les gegeven aan de St. Nicolaasschool; na drieënveertig jaar hield de „klompenschool” op te bestaan. De broeders hadden rond 1965 nog wel de nieuwe Paulusschool aan de Paulus Potterlaan aangenomen.

men om er les te geven, maar toch stond de laatste periode in het teken van terugtrekking uit het onderwijs, dat van karakter en ook organisatorisch zelf zoveel veranderd was. Zo werd de Canisiusschool, eens dé jongensschool van Helmond, door de broeders uiteindelijk aan leken overgedragen. Eind 1976 verliet broeder Kostka, de huidige overste van het klooster, de St. Leonardusschool, na een druk bezochte receptie. Daarmee trok hij zich als laatste broederonderwijzer terug van de school die achtendertig jaar eerder de inzet van de geruchtmakende Helmondse schoolkwestie geweest was. Ook de nieuwe Henricusmavo kreeg een andere directeur, toen broeder Gerold er zijn functie als hoofd had opgegeven en in 1978 legde broeder Prudens ten slotte zijn taak als leider van de Titus Brandsmaschool neer.

Op het gebied van het geestelijk leven hadden juist ook in de laatste periode ingrijpende veranderingen plaats. De tijd van het klooster in de Molenstraat bleek nu voorgoed voltooid verleden tijd. Er kwamen veel vernieuwingen. Dat uitte zich alleen al in de kleding van de broeders. De habijten en de zwarte pakken waren in de kast gehangen. De Helmonders moesten nu wennen aan het feit dat het straatbeeld in de stad niet langer mede bepaald werd door de mannen met witte boordjes en in rokken gekleed. Ook was intussen de behoefte aan gemotoriseerd vervoer bij de broeders toegenomen. Het klooster lag nu eenmaal niet meer in het centrum van de stad. Er werd een auto aangeschaft. Broeder Evaristus slaagde voor zijn rijbewijs en deed sindsdien ook als taxichauffeur dienst. Toen Helmonds nieuwe burgemeester mr. J. Geukers in 1966 een bezoek

★ *Recreatiezaal Ruusbroeclaan*

aan de Ruusbroecclaan bracht in gezelschap van zijn vrouw, werd er ook een gezamenlijke maaltijd met de gasten gehouden. Zo werd mevrouw Geukers de eerste vrouw die in de refter der broeders aan tafel mocht aanzitten.

Er komt een einde aan dit verhaal van het leven der broeders in Helmond tot nu toe. Uit de fragmenten van hun geschiedenis heeft zich gaandeweg een beeld gevormd van wat ze voor Helmond en het Helmondse onderwijs betekend hebben. Wat betreft dat onderwijs zijn de broeders van Maastricht niet meer weg te denken uit de geschiedenis van onze stad. Honderd jaar leven en werken in Helmond is niet gering. En in wat voor tijd en onder wat voor omstandigheden!

Er is veel goed werk verricht, er zijn ook fouten gemaakt zoals overal waar mensen werkzaam zijn.

Bij dit jubileum evenwel past dankbaarheid en wat de toekomst ook brengen moge, de herinnering aan een eeuw dienstbaarheid door onderwijs en vorming van de Helmondse jeugd zal niet licht vergeten kunnen worden.

Helmond, januari 1980

J.J.F. de Waal
P.J.H. van de Ven.

Bronvermelding:

Annalen Gesticht H. Ludovicus

Archief Congregatie: correspondentie pastoor W. v. Asten met de Algemene Overste.

Foto's: Gemeente-archief van Helmond en Br. G. van de Burgh.

VERSLAG JAARVERGADERING

Op 24 januari 1980 werd onze 32^e jaarvergadering gehouden. Voorzitter W. Koolen opende de vergadering met een hartelijk welkom aan allen. Hij zei dit te doen met een beetje weemoed, omdat het voor hem als voorzitter de laatste keer is. Hij zei verheugd te zijn nog enkele zeer positieve mededelingen te kunnen doen: het Heemblad gaat er beter uitzien, we gaan beschikken over een eigen ruimte en er zullen werkgroepen gevormd worden uit de leden die de cursus oud-schrift volgden. Een negatief punt is wel dat een cont ributie-verhoging onvermijdelijk is.

Vervolgens bracht de voorzitter dank aan de bestuursleden die met hem terugtraden: de heren Fons Niessen en René Jacobs. Hij verzocht mevrouw Niessen deze dank nogmaals over te brengen aan haar man, die wegens gezondheidsredenen niet aanwezig kon zijn. Zelf heeft hij met de heer Krieken de zieke onlangs bezocht en hem namens onze vereniging héél hartelijk bedankt en hem een grote fruitmand aangeboden.

Na de toespraak van de voorzitter volgden het jaarverslag van de secretaresse en het financieel overzicht van de penningmeester, waarna het voorstel tot kontributieverhoging van f 20,00 naar f 25,00 werd aangenomen. Voor de nieuwe kascommissie stelden zich beschikbaar mevrouw Van Krieken - Ruijendaal en de heer Schotte.

Het volgende (ingelaste) agendapunt was de benoeming van broeder P. van de Ven tot erelid van de vereniging vanwege zijn vele verdiensten. Jammergenoeg was het nieuwe erelid wegens ziekte afwezig, zodat bevestiging in zijn erelidmaatschap uitgesteld moest worden.

Bij de bestuursverkiezingen werden de heer J. van Hooydonk als voorzitter en de heer C. van Lierop als lid met algemene stemmen gekozen. Ook de nieuwe voorzitter was wegens ziekte afwezig.

Vervolgens nam de heer Jacobs namens het bestuur afscheid van de heer Koolen. In telegramstijl herdacht de heer Jacobs zijn negen jaar voorzitterschap. Het moeilijke begin: krantekop 20 maart 1971 - Heemkundekring Peelland in crisis - , krantekop 20 maart 1971: - Heemkundekring Peelland blijft, voorzitter W. Koolen, vice-voorzitter A. Niessen en secretaris Broeder Barontius (Van de Ven)- De heer Jacobs stelde de vraag: „sluiten wij vanavond een tijdperk af ?". Dan memoreerde hij enkele van de vele zaken waarmee de oud-voorzitter zich heeft bezig gehouden: contact met Brabants Heem, contact met de heemkundekringen in de regio, de zorg om het behoud van monument en natuur, het op straat brengen van de heemkundekring, de stand in de Veestraat, tentoonstellingen in de Eeuwsels en in de Kamenij. Tot slot: „Walther, wij danken je hartelijk voor de wijze waarop je je ingezet hebt voor onze heemkundekring. Wij hopen dat je er nog lang op mag terugzien als misschien niet altijd gemakkelijke maar wel als waardevolle en „geest"rijke jaren. Bezig zijn met je eigen stad en streek, met verleden, heden en toekomst in al haar schakeringen, is immers een aangename, nuttige en verrijkende activiteit".

Bij de rondvraag wilde de heer Strijbosch weten waaruit het „beschikken over een eigen ruimte" bestaat. De heer Den Hertog, advise rend bestuurslid, kon hierop mededelen dat bij de gemeentelijke archiefdienst een ruimte in „medegebruik" beschikbaar zal worden gesteld, maar dat nadere gegevens nog onbekend zijn.

Hiermee eindigde het officiële gedeelte van de vergadering. De hele vergadering werd omlijst door de gezellige muziek van Thy met den trekbuul !

H. Söhngen - Van Gotum

INHOUD HELMONDS HEEMKRONIEK 1979
de cijfers verwijzen naar resp. nummer van
van de aflevering en paginanummer daarin

BESTUURSMEDEDELINGEN

Notulen jaarvergadering 19.1.1979	1.2
Financieel jaaroverzicht 1978	1.10
W. Koolen	
Een nieuwe opzet ...	4.2

AKTIVITEITEN

EXCURSIES

Bezoek aan de St. Jan en het Noord-Brabants Museum te 's-Hertogenbosch op 9.6.1979	2.1
Tocht naar de Molenhof onder leiding van P. van de Meulenhof	3.16

LEZINGEN

Neogotische beeldhouwkunst door mej. dra. C. van Gerwen op 6.3.1979	1.4
Brabantse Gemeentewapens door Kees van Berendonk in april 1979	2.14
De Brabantse boerderij in het Brabantse landschap door P. Drijvers op 22.5.1979	2.18
Voordrachtenonderzoek en „ondeugende ver- halen" door W. Iven op 17.10.1979	4.16
Kerstmis in de Kempen door mevr. A. van Dort-van Deursen op 27.11.1979	4.16

ARTIKELEN

Nancy Dankers	
De levensloop van de St. Lambertuskerk door de eeuwen heen	
I	1.12
II	2.4
III	3.2
H. den Hertog	
Ganzen en veren ...	4.3
R. Jacobs	
De rekening van de Gemeente Helmond over het jaar 1810 (vervolg)	1.7
P. van de Meulenhof	
De Rijpelberg	4.7
Ad Otten	
Voetval van Lieven Lucaszoon van Gassel	2.2
J. Senders	
Carnavaleske Overpeinzing	1.17
T. Söhngen - Van Gotum	
Eerwaarde Anna Cleynants, kloosterzuster van Binderen	4.17
J. Verhoeven	
Wonen in Helmond	1.18

VASTE RUBRIEKEN

PERSONALIA

Heemmemorie	1.1
	2.1
Nieuwe leden	1.20
	2.20
	3.20
	4.20

BOEK EN TIJDSCHRIFT

Het puike van het puike, toneelleven in Helmond 1880-1980 door Frans Steegmans	3.13
Van Vlechtwerk tot Baksteen, geschiedenis van de wanden van het boerenhuis in Nederland door J.J. Voskuil	3.14
Bij ons in de familie, genealogische en heral- dische bloemlezing uit Gens Nostra 1945-1970	3.18
Zwerftochten door de Peel door Peter Vink	3.19
Musea in Brabant door H. Verwiël	3.19
Noord-Brabant in de Late Bronstijd en IJzertijd uitg. Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant	3.19
Nederland in Stukken, beeldkroniek van de Nederlandse Archieven	4.18

AANKONDIGINGEN

Peellandse Molenstichting	1.6
Stichting Muziek Museum Helmond	2.19
Cursus Oud-Schrift Gemeentearchief Helmond	2.20
Tentoonstelling Naar Gothiek en Kunstzin	3.20
Tentoonstelling St. Genesius 80 jaar	3.20

PERSONALIA

Bedankt als lid:

De Heer Van Bokhoven
De Heer Hornikx (wegens verhuizing)
Mevrouw Knaap (wegens verhuizing)
Mej. Stoopen (wegens verhuizing)
De Heer Theuns (wegens verhuizing)
De Heer Vos

Nieuwe leden:

De Heer G.J. van Bussel,
Dennehoutstraat 9 5706 XS Helmond Tel: 33236

De Heer en Mevrouw De Klerk,
Warandelaan 42 5707 CT Helmond Tel: 22513

Mevrouw Van Lierop - Smulders,
Hoornstraat 3 5702 RW Helmond Tel: 39034

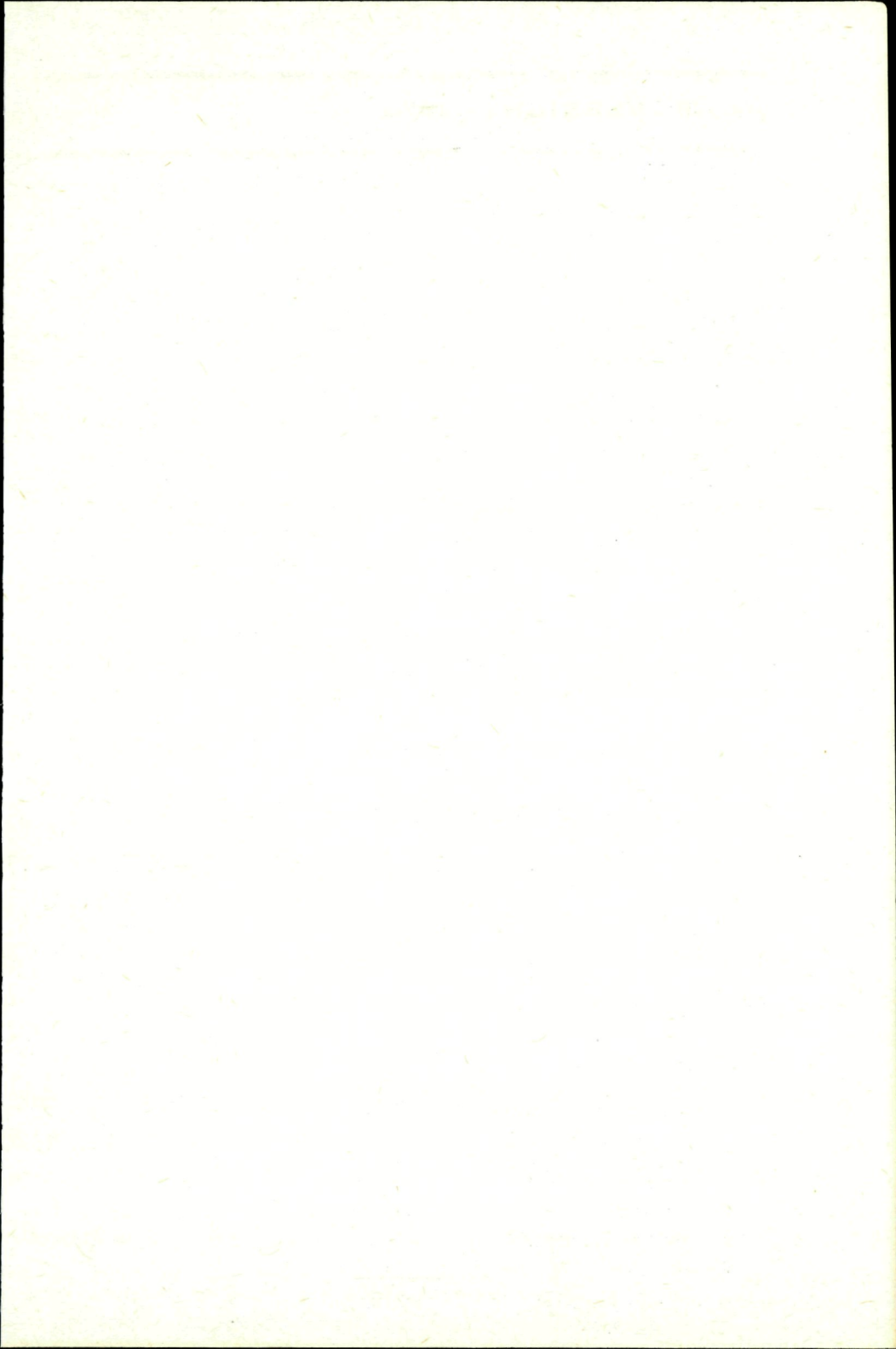
Mevrouw Van Will - Bargeüs,
Azalealaan 29^a 5701 CJ Helmond Tel: 33473

De Heer Fr. van de Zanden,
Uiverlaan 61 5702 AB Helmond Tel: 26678

Adreswijzigingen:

De Heer E. Wijnen,
Nieuwveld 142 5702 HW Helmond Tel: 47278

Het telefoonnummer van de Gemeentelijke Archief-
dienst te Helmond, Kerkstraat 19, is gewijzigd in:
45255 tsl 325 (aansluiting op de centrale van
het nieuwe stadskantoor).

JAAROVERZICHT 1979

SALDO per 1-1-1979:

KAS	f	26,03	
GIRO	f	615,90	
AMRO-BANK	f	10,68	
RABO-BANK spaarboekje	f	700,00	
			+
TOTAAL:		...	f 1352,61

ONTVANGSTEN IN 1979:

Contributie kas	f	580,—	
giro	f	1310,—	
bank	f	590,—	
			+
		...	f 2480,00
Rente giro	f	15,90	
bank			
spaarboekje	f	40,70	
			+
		...	f 56,60
Subsidie Gemeente Helmond 1978	f	500,00	
Bijdrage excursie Den Bosch	f	187,50	
			+
TOTAAL ONTVANGSTEN:		...	f 3224,10
			+
			f 4576,71

Nog te ontvangen per 31-12-1979:

Contributie 6x f 20,—	f	120,00
Subsidie over 1979	f	500,00
TOTAAL:	f	620,00

Nog te voldoen per 31-12-1979:

Haerkens Kerstkaarten	f	128,09
abonnement Ned. Historiën	f	13,50
abonnement Kunsten en Wetensch.	f	40,00
TOTAAL:	f	181,59

UITGAVEN 1979

Jaarvergadering		f 175,00	
Abonnementen		f 40,00	
Monumenten	f 25,00		
Oude Vrijheid St. Oedenrode	f 15,00		
Honoraria sprekers en vergoedingen		f 1087,40	
Drukwerk, stencilwerk en schrijfben.		f 645,12	
druk- en stencilwerk	f 469,52		
schrijfbenodigheden	f 175,60		
Portokosten		f 762,33	
Telefoonkosten		f 51,74	
Bankkosten		f 19,81	
Reiskosten		f 457,60	
Tilburg (1978)	f 192,40		
Den Bosch	f 265,20		
Giften		f 164,25	
			+
TOTAAL UITGAVEN:	...		f 3403,25

SALDO PER 31-12-1979:

KAS		f 212,16	
GIRO		f 157,13	
BANK AMRO		f 63,47	
RABOBANK spaarboekje		f 740,70	

TOTAAL SALDO PER 31-12-1979: ... f 1173,46

f 4576,71

Kapitaalvergelijking

Vermogen per 1-1-1979 f 1646,46

Saldo per 31-12-1979 f 1173,46

Nog te vorderen f 620,00

f 1793,46 +

Nog te voldoen f 181,59

Saldo per 1-1-1980 f 1611,87 f 1611,87

Achteruitgang van f 34,59

Inventaris: Typemachine aanschaf 1975 (f 450,00)

